

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani mgr Karoliny Prażmowskiej-Marcinowskiej
pt. *Arctic Indigenous Peoples' Cultural Rights and Climate Change.*

Recenzowana rozprawa doktorska została przygotowana w Instytucie Nauk Prawnych Uniwersytetu Śląskiego pod kierunkiem Pani Prof. dr hab. Barbary Mikołajczyk.

Rozprawa została napisana w języku angielskim. Obejmuje ona 323 strony tekstu, w tym bardzo obszerny i reprezentatywny wykaz bibliografii. Jako recenzent tej rozprawy, powołany uchwałą nr 121/2023 Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych Uniwersytetu Śląskiego z dnia 24 października 2023 r. przedstawiam niżej następujące uwagi recenzyjne.

I. Wybór tematu i konstrukcja pracy.

Wybór tematu recenzowanej rozprawy doktorskiej oceniam jednoznacznie pozytywnie. Autorka wybrała do swoich badań bardzo interesującą i aktualną problematykę badawczą o wielowątkowym charakterze. Problematyka ta, chociaż zasadniczo mieści się w obrębie międzynarodowego prawa praw człowieka, w istocie rzeczy zdecydowanie wykracza poza ten obszar badawczy i pozostaje w związku z nowymi wyzwaniem, przed jakimi stoi społeczność międzynarodowa, ale też prawo międzynarodowe w obliczu coraz bardziej postępujących zmian klimatu i skutków tego zjawiska. Coraz bardziej uzasadnionym wydaje się przekonanie, że zmiany klimatu są – jeżeli nie największym – to z pewnością jednym z największych i najpoważniejszych wyzwań, z jakimi społeczność międzynarodowa będzie musiała się zmierzyć w najbliższym czasie. Tymczasem z najnowszego raportu Programu Narodów Zjednoczonych do Spraw Środowiska (2023 UNEP Adaptation Gap Raport) wynika dosyć pesymistyczny wniosek, że postęp w zakresie adaptacji do zmieniającego się klimatu niepokojąco zwolnił w sytuacji, w której powinien zdecydowanie przyspieszać, aby dogonić i zminimalizować postępujące w galopującym tempie zmiany wynikające zwłaszcza z globalnego ocieplenia. Zmiany te, oznaczające prawdziwy kryzys klimatyczny – z jednej strony, ale również brak odpowiedniej reakcji społeczności międzynarodowej w tym zakresie – z drugiej, w znaczący sposób wpływają na możliwości korzystania z praw człowieka do

tego stopnia, iż mogą powodować, a w zasadzie już powodują niepokojące i niebezpieczne zjawisko „klimatycznego apartheidu”. Konsekwencje takiego stanu rzeczy są znacznie szersze. Już w 2019 roku Philip Alston, Specjalny Sprawozdawca Narodów Zjednoczonych do Spraw Ubóstwa i Praw Człowieka pisał w swoim raporcie o tym, że globalne ocieplenie prawdopodobnie podważy nie tylko podstawowe prawa setek milionów ludzi do życia, dostępu do wody, żywności i mieszkań, ale będzie też miało wpływ na demokrację i rządy prawa.

W sytuacji, w której zmiany klimatu mają tak poważne konsekwencje dla całej ludzkości są społeczności, które odczuwają je szczególnie dotkliwie. Ten „klimatyczny apartheid” dotyka w szczególności około 400 milionów ludzi zaliczanych do tzw. ludów tubylczych, żyjących w ponad 70 państwach świata. Autorka skupiła swoją uwagę na rdzennej ludności Arktyki, etnicznie zróżnicowanej, zamieszkującej północne terytoria Kanady, Stanów zjednoczonych, Danii (Grenlandia), Norwegii, Szwecji, Finlandii i Federacji Rosyjskiej. Co prawda problematyka ochrony praw ludów tubylczych jest obecna na gruncie prawa międzynarodowego od kilkudziesięciu lat, ale wskazane wyżej zjawisko postępujących zmian klimatu i brak zdecydowanej i efektywnej współpracy międzynarodowej w tym zakresie powodują, że „klimatyczny apartheid” jest odczuwalny przez rdzenną ludność różnych obszarów na wszystkich kontynentach nie tylko w kontekście zagrożenia ich ekonomicznej egzystencji, ale również w zakresie możliwości korzystania przez nią z całego katalogu praw człowieka zaliczanych do praw drugiej generacji, w tym również praw kulturalnych. Tak jak kiedyś ludy tubylcze, dysponujące często własnym, dobrze rozwiniętym systemem politycznym, a także społecznym, ekonomicznym i kulturowym, na skutek ekspansji kolonialnej utraciły w znacznej mierze nie tylko swoją państwowość, ale również swoją narodową tożsamość, czego konsekwencją była ich marginalizacja i ubóstwo, tak dzisiaj – w zupełnie innych przecież uwarunkowaniach geopolitycznych i pomimo gwarancji międzynarodowego prawa człowieka w dziedzinie ochrony praw rdzennej ludności, na skutek niebezpiecznych dla całej społeczności międzynarodowej procesów postępujących zmian klimatu, możliwość realizacji niektórych z tych praw przez ludy tubylcze wydaje się być czysto iluzoryczna. Bez poszanowania tych praw, także tych z katalogu praw kulturalnych, które przecież powinny być postrzegane jako pełnowartościowe w całym współczesnym katalogu praw człowieka, trudno sobie wyobrazić możliwość skutecznej realizacji prawa do samostanowienia w jego wewnętrznym aspekcie, a przecież już rezolucje Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych sprzed kilkudziesięciu lat kwalifikowały to prawo jako „wstępny warunek” realizacji praw człowieka. Nie bez powodu

również zostało ono w identyczny sposób uregulowane i usytuowane w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka, stanowiąc treść art. 1, wyodrębnionego w obu Paktach w oddzielną część I. Pomimo tego, że prawo do samostanowienia, którego adresatami są zwłaszcza narody, jest zaliczane do kategorii zbiorowych praw człowieka, należy je postrzegać i oceniać w znacznie szerszym kontekście, ponieważ jego realizacja jest istotnym warunkiem właściwego wykonywania, promocji i umacniania wszystkich indywidualnych praw człowieka, określonych w szczegółowych postanowieniach obu Paktów.

Problematyka prawnomiędzynarodowej ochrony ludów tubylczych i ich praw pozostaje przedmiotem wielowątkowych badań naukowych, zwłaszcza w kontekście różnych aspektów międzynarodowego prawa praw człowieka, co zresztą bardzo dobrze obrazuje wykazana przez doktorantkę bibliografia. Pani mgr K. Prażmowska-Marcinowska przedmiotem swoich szczegółowych badań uczyniła mniej eksponowany w literaturze, ale niezwykle interesujący i doniosły praktycznie aspekt tej problematyki, wynikający z tytułu rozprawy. Należy więc z uznaniem przyjąć fakt, że do grona badaczy tej problematyki dołączyła kolejna autorka, a jest to ważne również z tego powodu, że recenzowana rozprawa stanowi kolejny etap aktywności naukowej doktorantki. Wcześniej bowiem przygotowała ona już kilka wartościowych artykułów opublikowanych w uznanych czasopismach naukowych.

Zbadanie i zaprezentowanie tytułowej problematyki wymagało od autorki przeprowadzenia badań w znacznie szerszym kontekście, wychodzącym poza szczegółową problematykę międzynarodowego prawa praw człowieka, a obejmującym również problematykę międzynarodowego prawa ochrony klimatu (zmian klimatu), pojmowanego jako zbiór regulacji prawnych, które zawierają kompromisowe rozwiązania łączące zasadę suwerenności państw, wspólnego korzystania ze środowiska z rozwojem społeczno-gospodarczym, a nadto problematykę szczegółowych zobowiązań państw w tym zakresie. W doktrynie nadal zauważalne jest przekonanie, że na aktualnym etapie rozwoju prawa ochrony klimatu *de lege lata* prawa człowieka zajmują w nim marginalne miejsce i nie występują w nim instrumenty prawne odwołujące się do ochrony praw człowieka. Stanowisko takie nie wydaje się być uprawnione, co wyraźnie wybrzmiewa w treści recenzowanej rozprawy. Należy również pamiętać o tym, że Porozumienie Paryskie z 12 grudnia 2005 r. do Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z 1992 r. położyło pewne fundamenty pod istotne powiązanie obu porządków prawnych. W preambule Porozumienia znalazło się bowiem odwołanie do praw człowieka, w tym do praw ludów tubylczych. Czytamy w nim, co następuje: „Przyznając, że zmiany klimatu stanowią wspólny problem ludzkości, Strony, podejmując działania dotyczące zmian klimatu, powinny respektować,

promować i uwzględnić swoje odpowiednie zobowiązania dotyczące praw człowieka, prawa do zdrowia, praw ludów tubylczych, społeczności lokalnych, migrantów, dzieci, osób niepełnosprawnych oraz osób w trudnej sytuacji, oraz prawa do rozwoju, a także równość płci, upodmiotowienie kobiet i sprawiedliwość międzypokoleniową”.

Podjęte przez doktorantkę badania dotyczą więc zróżnicowanych zagadnień o doniosłym znaczeniu, zarówno na gruncie teorii prawa międzynarodowego, jak i na gruncie praktyki międzynarodowej. Taki wymiar problematyki badawczej oznacza, że przed autorką stało poważne wyzwanie naukowe, wymagające opanowania i zaprezentowania dobrego warsztatu naukowego. Już w tym miejscu pragnę stwierdzić, że doktorantka zrealizowała to wyzwanie w sposób zasługujący na jednoznacznie pozytywną ocenę.

Z tytułu rozprawy oraz z jej struktury zakreślonej w spisie treści wynika, że zaprezentowana przez autorkę problematyka badawcza jest bez wątpienia obszerna, wielowątkowa i złożona, ale też atrakcyjna intelektualnie. Jej zaprezentowanie wymagało od doktorantki przeprowadzenia szczegółowych badań o charakterze prawnoporównawczym, wyeksponowanych w tytułach poszczególnych rozdziałów rozprawy. Przed autorką stało więc poważne wyzwanie naukowe, wymagające opanowania i zaprezentowania dobrego warsztatu naukowego. Dla osiągnięcia powodzenia w realizacji ambitnego zamierzenia naukowego potrzebne jest – obok oczywistych kompetencji merytorycznych – przyjęcie właściwych, czytelnych założeń metodologicznych, w tym również wyraźne zarysowanie we wstępie rozprawy celu badań. Niekiedy – określając cel badań – chce się powiedzieć nazbyt dużo, przez co cierpi precyzja sformułowań, a sam cel zmierza w wielu kierunkach, nie zawsze koniecznych dla osiągnięcia konkretnego rezultatu naukowego.

W przypadku recenzowanej rozprawy jest inaczej – cel badań, sformułowany w kontekście głównej hipotezy badawczej, został zakreślony wyraźnie i jednoznacznie na s. 8. Autorka przyjęła bowiem założenie zweryfikowania hipotezy zakładającej, że w prawie międzynarodowym istnieje wyraźna luka oznaczająca, iż jego współczesne rozwiązania nie zapewniają skutecznej możliwości uzyskania przez rdzenną ludność obszarów arktycznych odpowiedniego zadośćuczynienia z tytułu naruszenia ich praw kulturalnych, wynikającego z pogorszenia stanu środowiska na skutek postępujących zmian klimatu. Dla zweryfikowania tej hipotezy doktorantka sformułowała na s. 8-9 kilka konkretnych pytań badawczych, na które udzieliła odpowiedzi w kolejnych fragmentach rozprawy. Są to pytania zróżnicowane pod względem ich wagi merytorycznej, ale ważne z punktu widzenia realizowanej problematyki badawczej. W katalogu tych siedmiu pytań znajdujemy więc zarówno pytania o sposób definiowania podstawowych pojęć (ludność rdzenna, ludy tubylcze), pytania o istotę

praw kulturalnych jako praw człowieka i ich normatywną treść, jak również pytania o wpływ zmian klimatu na możliwość realizacji tych praw, zwłaszcza przez rdzenną ludność obszarów arktycznych oraz o możliwości dochodzenia przez tę ludność roszczeń z tego tytułu od państw i innych podmiotów zobowiązanych w tym zakresie, a wreszcie finalne pytanie o to, czy oparte na prawach człowieka podejście do postępujących zmian klimatu może umożliwić bardziej skuteczną realizację takich roszczeń. Odpowiedzi autorki na te pytania pozwoliły również na zweryfikowanie czterech hipotez pomocniczych, sformułowanych na s. 9 rozprawy, a pozostających w niejako „organicznym związku” ze wskazaną wyżej hipotezą główną. Już w tym miejscu należy podkreślić, że doktorantka w przekonujący i dojrzały merytorycznie sposób dokonała weryfikacji tych hipotez w kolejnych fragmentach rozprawy i w konsekwencji sformułowała w zakończeniu konkretne wnioski i postulaty *de lege ferenda*.

Przyjęcie tak precyzyjnych, a jednocześnie ambitnych założeń badawczych już samo w sobie stanowi wystarczające i przekonujące uzasadnienie dla podjęcia i zaprezentowania tej wartościowej i nowatorskiej problematyki badawczej w pracy naukowej, w której problematyka ta analizowana jest w sposób pogłębiony, przy wykorzystaniu szerokiego i dojrzałego aparatu naukowego. Wszystko to powoduje, że recenzowana rozprawa doktorska stanowi znaczący wkład w rozwój dyskusji naukowej na temat szczegółowych relacji i zależności pomiędzy międzynarodowym prawem praw człowieka a międzynarodowym prawem ochrony klimatu, zwłaszcza w kontekście konieczności zapewnienia ludności rdzennej obszarów arktycznych gwarancji realizacji ich praw człowieka, a w szczególności praw kulturalnych. Nadto, z uwagi na przyjętą i wykorzystaną przez doktorantkę metodologię badań, ma ona charakter nowatorski w polskiej nauce prawa międzynarodowego, wypełniając dotychczasową lukę w tym zakresie.

Dla osiągnięcia zamierzonego celu badań autorka przyjęła czytelną, dobrze i szczegółowo rozbudowaną konstrukcję pracy. Podzieliła swoją rozprawę na pięć merytorycznych rozdziałów, poprzedzonych wstępem, zawierającym wszystkie elementy wymagane od tej części rozpraw naukowych. Całość rozważań merytorycznych została podsumowana w czytelnym i właściwie rozbudowanym zakończeniu. Warto podkreślić, że każdy z rozdziałów kończy indywidualne podsumowanie zaprezentowanych w nich rozważań. Materia kończąca każdy rozdział stanowi zaplanowane przejście do problematyki rozdziału kolejnego. Takie rozwiązanie konstrukcyjne w istotny sposób ułatwia śledzenie merytorycznych rozważań autorki i ich ocenę na każdym etapie jej badań. Jest to kolejna umiejętność doktorantki, pozwalająca na sformułowanie wysokiej oceny jej warsztatu naukowego. Poszczególne rozdziały merytoryczne autorka zatytułowała w następujący

sposób: *Indigenous Peoples of the Arctic Region* (rozdz. 1); *Cultural Rights – the Cinderella of Human Rights* (rozdz. 2); *The impact of climate change on the cultural rights of the Arctic Indigenous Peoples* (rozdz. 3); *International climate change law – towards Indigenous People's protection ?* (rozdz. 4); *Arctic Indigenous Peoples' Right to Remedy – the potential of international mechanisms* (rozdz. 5).

Przyjęta przez doktorantkę konstrukcja rozprawy zasługuje na pozytywną ocenę i dobrze świadczy o opanowaniu przez doktorantkę obszernej i wielowątkowej problematyki badawczej. Lektura rozprawy upoważnia do sformułowania stanowiska, iż autorka zaproponowała czytelną, przemyślaną i przekonującą systematykę, zarówno w odniesieniu do poszczególnych rozdziałów, jak i pomieszczonych w ramach kolejnych rozdziałów szczegółowych punktów. Tytuły kolejnych rozdziałów rozprawy układają się w pewną logiczną sekwencję, która dobrze obrazuje kolejne kroki i przedsięwzięcia badawcze autorki. Można oczywiście zastanawiać się, czy autorka właściwie rozłożyła akcenty, realizując poszczególne zagadnienia badawcze, ale konstrukcja rozprawy jest z całą pewnością autorską konstrukcją doktorantki, a jej przywilejem było przecież zbudowanie konstrukcji rozprawy w taki sposób, aby osiągnąć zamierzony cel badań.

II. Bibliografia rozprawy.

Lektura rozprawy upoważnia do sformułowania jednoznacznego wniosku, iż wykazana i wykorzystana przez autorkę bibliografia jest reprezentatywna i właściwie dobrana. Jej obszerne i szczegółowe zestawienie daje wyobrażenie o skali i zakresie badań przeprowadzonych przez doktorantkę. Jest to bibliografia reprezentatywna również w tym znaczeniu, że wykaz wykorzystanej i powołanej literatury obejmuje w przeważającej mierze publikacje anglojęzyczne, zarówno monografie, jak również artykuły i studia. Uprawnione wydaje się być przekonanie, że każdy badacz problematyki prawnomiędzynarodowego statusu ludności rdzennej i to nie tylko w kontekście wynikającym z tytułu rozprawy znajdzie w pracy Pani mgr Karoliny Prażmowskiej-Marcinowskiej bardzo dobre i pomocne zestawienie bibliografii tej problematyki.

Należy przy tym podkreślić, iż zaprezentowane w rozprawie rozważania świadczą o tym, że doktorantka szczegółowo zapoznała się wykazaną w zestawieniu bibliograficznym literaturą, wchodząc również w polemikę z poglądami powoływanych autorów, a także dokonując oceny ich stanowiska. Widać to wyraźnie w dobrze rozbudowanych i

merytorycznie wartościowych przypisach, których zakres jednoznacznie dobrze świadczy o warsztacie naukowym i skrupulatności badawczej autorki recenzowanej rozprawy.

Obowiązkiem recenzenta jest jednak sformułowanie w tym miejscu uwagi natury bardziej ogólnej. Niektórzy młodzi badacze, autorzy prac przygotowywanych na stopień naukowy, wykorzystujący w szerokim zakresie literaturę obcojęzyczną, „zapominają” o klasycznych polskich publikacjach z tego zakresu, który stanowi przedmiot ich badań. Wykaz wykorzystanej przez doktorantkę literatury byłby z całą pewnością jeszcze bardziej reprezentatywny, gdyby znalazły się w nim prace takich polskich autorów, jak: J. Symonides, P. Daranowski, M. Perkowski, A. Szpak, H. Jodełka-Schreiber (problematyka ludów tubylczych – kwestie definicyjne), czy J. Ciechanowicz-McLean, M. Kenig-Witkowska (międzynarodowe prawo środowiska),

Podobne wrażenie wywołuje zestawienie źródeł, które autorka wykazała w ramach bibliografii. Wykaz źródeł jest obszerny i reprezentatywny. Cieszy to, jako że autorzy naukowych prac prawniczych powinni podchodzić do źródeł ze szczególnym szacunkiem, a autorka recenzowanej rozprawy tak czyni. Zestawienie wykorzystanych w pracy źródeł obejmuje w kolejności: umowy międzynarodowe (uniwersalne i regionalne – w porządku chronologicznym); materiały powszechnych konferencji międzynarodowych; rezolucje Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych (wykazane jako *UN soft law and other documents*); dokumenty Rady Praw Człowieka (rezolucje, specjalne procedury, przeglądy okresowe); dokumenty innych organów Narodów Zjednoczonych; dokumenty organów traktatowych; dokumenty organizacji wyspecjalizowanych ONZ; dokumenty organizacji regionalnych (Rada Europy, Organizacja Państw Amerykańskich); dokumenty innych organizacji i instytucji międzynarodowych; dokumenty organizacji ludności rdzennej i innych instytucji; prawo krajowe (tylko jedna kanadyjska regulacja normatywna); orzecznictwo: międzynarodowych sądów regionalnych (ETPCz i Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka); orzecznictwo organów traktatowych i wreszcie orzecznictwo sądów międzynarodowych (STSM i MTS).

Bogactwo powoływanych źródeł spowodowało, że ich systematyka w ramach wykazu bibliografii nie zawsze jest czytelna i przekonująca. Jej dopracowanie byłoby z pożytkiem dla rozprawy. Dopracowanie to mogłoby polegać również na wyodrębnieniu dokumentów Unii Europejskiej w zakresie badanej problematyki, której znaczenie zostało wyraźnie podkreślone w *EU Action Plan on Human Rights and Democracy 2020-2024* oraz projektu *Nordic Saami Convention*, o którym bardzo interesujący tekst opublikowała powoływana przez doktorantkę

T. Koivurova (*The Draft Nordic Saami Convention: Nations Working Together*, International Community Law Review 2008, nr 10, s. 279 i nast.)

III. Strona formalna rozprawy.

Formalna strona recenzowanej rozprawy doktorskiej zasługuje również na wysoką ocenę. Ponieważ praca została przygotowana w języku angielskim, poza kompetencją recenzenta znajduje się formułowanie szczegółowej oceny językowej tekstu. Z całą pewnością należy jednak sformułować pozytywną ocenę strony formalnej rozprawy w odniesieniu do przypisów. Ich bogactwo oraz sposób formułowania bardzo dobrze świadczą o warsztacie naukowym doktorantki. Przypisy są precyzyjne, właściwie skonstruowane i rozbudowane. Niejednokrotnie zawierają trafne, merytoryczne spostrzeżenia. Precyzyjnie odsyłają do cytowanej literatury oraz powoływanych źródeł. Wszystkie twierdzenia autorki są dobrze udokumentowane. Autorka nie unika też formułowania w przypisach własnych komentarzy, co nie tylko świadczy o wysokiej jakości samych przypisów, ale także w oczywisty sposób podnosi merytoryczny poziom rozważań prezentowanych w tekście pracy. Pomimo tego, że rozprawa została napisana w języku angielskim sugerowałbym, aby w przypadku ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych podawać w przypisach i w wykazie źródeł – poza oficjalnym miejscem ich publikacji w UNTS lub ETS – także właściwy dla konkretnej umowy Dziennik Ustaw. Wskazane byłoby również ujednoczenie sygnatur powoływanych dokumentów, np. rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, dokumentów organów traktatowych, czy materiałów z konferencji międzynarodowych.

IV. Strona merytoryczna rozprawy.

W mojej opinii Pani mgr Karolina Prażmowska-Marcinowska przygotowała interesującą, nowatorską i wartościową rozprawę doktorską. Zaprezentowała w niej ważną, wielowątkową i porównawczą problematykę badawczą. Jestem przekonany, że problematyka ta pozostaje i w najbliższym czasie zapewne nadal pozostanie bardzo aktualną problematyką badawczą. Odwołując się do bogatej literatury, reprezentatywnych źródeł prawa międzynarodowego oraz do praktyki międzynarodowej doktorantka potrafiła sformułować interesujące hipotezy badawcze, które następnie w przekonujący i kompetentny sposób udowodniła. Doktorantka, prezentując swoje merytoryczne rozważania, robi to bardzo konsekwentnie, zmierzając do zrealizowania zakreślonego we wstępie celu naukowego

rozprawy oraz rozwiązania zasadniczego problemu badawczego, co czyni w oparciu o dynamiczną, wynikającą w dużej mierze z nieustannej ewolucji międzynarodowego prawa praw człowieka i międzynarodowego prawa ochrony klimatu, kształtowaną w wyraźny sposób przez praktykę międzynarodową. Droga, która doprowadziła autorkę do sformułowania i udokumentowania postawionych hipotez badawczych zasługuje na ocenę w pełni pozytywną. Pani mgr Karolina Prażmowska-Marcinowska w sposób kompetentny zastosowała i wykorzystwała najważniejsze metody badawcze niezbędne w pracy naukowej, a więc zwłaszcza metodę historyczną, dogmatyczną oraz prawnoporównawczą. Z uwagi na skomplikowaną i wielowątkową problematykę badawczą autorka słusznie przyjęła założenie metodologiczne, iż kompleksowe jej zaprezentowanie w kontekście prawa i praktyki międzynarodowej musi być oparte na komplementarnym zastosowaniu różnych metod badawczych. Właściwe wykorzystanie tych metod oraz przekonujące uzasadnienie hipotez badawczych przyjętych przez doktorantkę dobrze świadczy o poziomie jej warsztatu naukowego.

Jest oczywiste, że metodą badawczą, która jest najczęściej i najszerzej wykorzystywana w nauce prawa jest metoda dogmatyczna, bez której nie jest możliwa analiza źródeł prawa międzynarodowego. Musi ona jednak uwzględniać specyfikę tego prawa, a zwłaszcza specyfikę jego źródeł. Analiza źródeł prawa międzynarodowego wymaga w pierwszej kolejności ustalenia ich treści, a to zadanie jest znacznie bardziej skomplikowane, aniżeli przy analizie norm prawa krajowego. Zadanie to jest trudne nie tylko w odniesieniu do norm, jakie znajdujemy w umowach międzynarodowych, ale przede wszystkim w odniesieniu do norm zwyczajowych oraz ogólnych zasad prawa międzynarodowego. W tym ostatnim przypadku niezbędna jest rekonstrukcja ich treści w oparciu o inne normy prawne oraz praktykę państw i innych podmiotów prawa międzynarodowego, którą w znacznej mierze odzwierciedla orzecznictwo. Cieszy też poważne podejście doktorantki do konieczności wykorzystania w prezentowanych w rozprawie badaniach metody historycznej, która nie zawsze w wymaganym zakresie i we właściwy sposób jest wykorzystywana w pracach prawniczych oraz do szeroko i kompetentnie wykorzystanej metody prawnoporównawczej.

Wszystko to wpływa na pozytywną ocenę poziomu warsztatu naukowego doktorantki. Oczywiście nie wszystkie rozważania zaprezentowane przez doktorantkę mają jednakowo wysoką wartość merytoryczną. Wynika to zwłaszcza z przyjęcia przez nią autorskiej systematyki rozprawy co powoduje, że inną wartość mają rozważania, jakie znajdujemy w rozdziale 1, a więc rozważania o charakterze definicyjnym, statystycznym i geograficznym, a inną – rozważania z kolejnych rozdziałów rozprawy, w tym zwłaszcza rozważania dotyczące

szczegółowych aspektów możliwości ochrony praw kulturalnych rdzennej ludności Arktyki w następstwie negatywnych zmian klimatu oraz potencjalnej lub faktycznej odpowiedzialności państw i innych podmiotów zobowiązanych z tego tytułu. Szczególnie wymierną wartość ma dokonana przez autorkę analiza porównawcza wyroków trybunałów praw człowieka pod kątem znalezienia możliwości prawnych w zakresie skutecznego dochodzenia roszczeń przez społeczności ludów tubylczych. Są to rozważania bardzo ambitne, mając zwłaszcza na uwadze znaczące odrębności międzynarodowego postępowania skargowego w dziedzinie praw człowieka – z jednej strony i odpowiedzialności międzynarodowej w dziedzinie środowiska – z drugiej.

Pomimo wysokiej oceny warsztatu naukowego Pani mgr Karoliny Prazmowskiej-Marcinowskiej, nie wszystkie rozważania merytoryczne zaprezentowane przez doktorantkę recenzent uznaje za przekonujące i wyczerpujące. Niektóre z tych rozważań, a zwłaszcza skala i stopień ich prezentacji, mogą budzić pytania lub wątpliwości zwłaszcza wtedy, kiedy dotyczą fundamentalnych konstrukcji prawa międzynarodowego. Uwaga ta odnosi się zwłaszcza do wskazanych wyżej rozważań, jakie znajdujemy w rozdziale 5 rozprawy, dotyczących trudnych konstrukcji instytucji odpowiedzialności międzynarodowej w ogóle oraz odpowiedzialności na gruncie różnych dziedzin prawa międzynarodowego w szczególności, przy fundamentalnym założeniu jego państwowocentrycznego przecież charakteru.

Uwagi te nie oznaczają krytyki merytorycznego poziomu rozważań doktorantki, ale mają na celu zwrócenie jej uwagi na konieczność szczególnej precyzji w prezentowaniu problematyki o fundamentalnym znaczeniu na gruncie każdego systemu prawnego. Powinny one ułatwić autorce uzupełnienie wykazanych braków i unikanie ich w procesie realizacji przedsięwzięć naukowych w przyszłości. Problematyka rozprawy doktorskiej Pani mgr Karoliny Prazmowskiej-Marcinowskiej jest bowiem wielowątkowa i dynamiczna w kontekście praktyki międzynarodowej, w związku z czym konieczność kontynuowania pogłębionych badań w tym zakresie wydaje się być w pełni uzasadniona. Zarówno sama rozprawa doktorska, jak również dotychczasowe publikacje doktorantki uzasadniają taką perspektywę.

V. Ocena końcowa pracy.

Zaprezentowane wyżej uwagi upoważniają do wyrażenia następującego stanowiska:

T. G.

1. Rozprawa doktorska Pani mgr Karoliny Prażmowskiej-Marcinowskiej pt. *Arctic Indigenous Peoples' Cultural Rights and Climate Change*, przygotowana pod kierunkiem Pani Prof. dr hab. Barbary Mikołajczyk, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną autorki w dziedzinie prawa międzynarodowego publicznego, a także jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.
2. Rozprawa doktorska Pani mgr Karoliny Prażmowskiej-Marcinowskiej pt. *Arctic Indigenous Peoples' Cultural Rights and Climate Change* spełnia tym samym wymagania określone w postanowieniach art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późniejszymi zmianami (Dz. U. 2017, poz. 1789 ze zm.), który ma zastosowanie w niniejszym postępowaniu w związku z art. 179 ust. 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669 ze zm.).
3. W związku z powyższym wnioskuję o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr Karoliny Prażmowskiej-Marcinowskiej i o dopuszczenie doktorantki do dalszych stadiów postępowania w przewodzie doktorskim.

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

2024.02.12.